

INFRAESTRUCTURES I ORDENACIÓ TERRITORIAL

Josep Maria Franquet Bernis

Dr. Enginyer Agrònom EUR-ING. Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED).
Campus del Nord-est. Centre Associat de Tortosa (Tarragona). director@tortosa.uned.es.

RESUM

Les infraestructures tècniques i, en especial, les més lligades a la base física o infraestructura natural, són les que més profundament afecten a la modificació de l'entorn físic de les nostres comarques catalanes. Tant per a l'enginyer com per al planificador, aquestes infraestructures tècniques constitueixen el principal instrument per ordenar i desenvolupar harmònicament una economia territorial.

Paraules clau: territori, infraestructures, ordenació, economia externa, sòl.

RESUMEN

Las infraestructuras técnicas y, especialmente, las mayormente ligadas a la base física o infraestructura natural, son las que más profundamente inciden en la modificación del entorno físico de las comarcas catalanas. Tanto para el ingeniero como para el planificador, estas infraestructuras técnicas constituyen el principal instrumento para ordenar y desarrollar armónicamente una economía territorial.

Palabras clave: territorio, infraestructuras, ordenación, economía externa, suelo.

SUMMARY / ABSTRACT

The technical infrastructures and especially those linked to the physical base or natural infrastructure are the ones that most deeply affect the modification of the physical environment of the Catalan regions. For both the engineer and the planner, these technical infrastructures are the main instrument for ordering and developing a territorial economy.

Keywords: territory, infrastructure, management, external economy, soil.

Els diferents professionals competents en la matèria (enginyers, arquitectes, geògrafs, sociòlegs, economistes, ...) que fidels a la tradició, en forma diversa però contínua, han contribuït a la modelació del territori, no poden estar absents en els nous plantejaments de l'ordenació del mateix. Els augments demogràfics, les migracions, les majors aglomeracions, la superació dels llindars mínims del desenvolupament, han conduït a una varietat i intensitat d'usos del sòl que ja no poden tractar-se mitjançant accions independents.

Les obres públiques estan passant del camp a la ciutat, a la regió urbana, i s'imposen nous enfocaments de base. La col·laboració interdisciplinària constitueix l'únic instrument vàlid per tal d'apropar-se a una realitat d'interaccions, d'interdependències, de reaccions desconegudes i sovint no desitjades.

En aquest breu espai no es pot pretendre ensenyar, ni tant sols mostrar la complexa problemàtica que se'n deriva de l'ordenació territorial i de les infraestructures; de fet, molt poques especialitats poden estar absents en la planificació del territori.

La dominació de l'home i la dona sobre la terra es tradueix, físicament, en una modificació de l'espai en el qual desenvolupa la seva activitat. Són els aspectes d'aquesta obra de recreació permanent de l'entorn geogràfic els que s'analitzen sistemàticament sota el títol d'"ordenació del territori".

"L'ordenació del territori" inclou, en aquest planejament conceptual, l'estructura territorial, desenvolupant amb visió estructuralista que va nàixer sota el nom de *geografia humana*; en segon lloc la *política del sòl*, entesa amb amplitud superior al purament urbà; i finalment la *planificació territorial*, l'objectiu de la qual constitueix aquell francès "aménagement du territoire", tan difícil d'una traducció exacta.

En qualsevol dels tres aspectes esmentats, l'ordenació del territori, ha de considerar la conjunció de quatre ordres estructurals diferents, a saber:

- infraestructura natural o base física,
- infraestructures tècniques,
- estructures socio-econòmiques, i
- superestructures socio-polítiques.

En aquest article, ens limitarem a la consideració de les infraestructures tècniques i en especial de les més lligades a la base física o infraestructura natural o agrària, per quant són les què més profundament afecten a la modificació de l'entorn físic de les nostres comarques catalanes. Tant per a l'enginyer com per al planificador, aquestes infraestructures tècniques constitueixen el principal instrument per ordenar i per desenvolupar una economia territorial qualsevol.

La creació d'infraestructures tècniques suposa, alguns cops, la destrucció d'espais naturals valuosos, com és, per exemple, el cas d'un bosc de ribera, però també representa una ordenació activa que es reflecteix en el ritme i en el sentit de l'evolució socio-econòmica del territori i que afecta tant els aspectes geogràfics com els funcionals. Les infraestructures creen allò que, des de Marshall¹, es coneix amb el nom d'*economies externes*, de les quals treuen profit les activitats directament productives. Per això no dubtem de la seva conveniència en molts casos, gairebé sempre ocupant l'espai rural, però sí exigim la seva justa compensació al propietari del sòl afectat per elles, qüestió aquesta que

¹ **Alfred Marshall** (1842 – 1924) fou un dels economistes més influents del seu temps. Estudià a la universitat de Cambridge, on destacà per la seva aptitud en matemàtiques. El 1868 esdevingué professor d'economia política a Cambridge. Va recollir les idees dels clàssics amb aportacions marginalistes dels contemporanis, realitzà una síntesi on cerca i destaca les raons i requisits d'equilibri parcial. És famosa la seva comparació de les tisores amb com són de determinants els preus per l'encontre entre l'oferta i la demanda.

no succeeix en la majoria d'actuacions, ni es paguen puntualment a l'expropiat les afeccions generades al seu predi (Franquet, 2012)².

Es planteja, també, l'alternativa preferencial respecte a les anomenades *infraestructures d'impulsió* i les *infraestructures d'acompanyament*. Les primeres tracten d'animar o encaixar cap a localitzacions desitjades *a priori* el creixement econòmic; les segones s'enfronten a una demanda de serveis insatisfeta o, en el cas més greu, a l'aparició de deseconomies externes, motivades per la congestió de les infraestructures existents.

Sense caure de ple en un determinisme històric, cal afirmar –sobre la base de l'experiència passada– que les infraestructures bàsiques condicionen, en bona part, l'ordenació de l'espai, no sols en la vessant econòmica sinó també en altres tres aspectes: el polític, el social i l'humà. Encara que admetem, amb J. M. Keynes³, que un exemple mai demostra res, convinguem també amb ell en què aquest mateix exemple pot il·lustrar una determinada línia de raonament.

Un sòl ordenat no és un sòl actiu, des del punt de vista de la planificació territorial, en tant que no disposa del mínim d'infraestructures precises; i és el nivell i classe de les mateixes allò que, finalment, acaba diferenciant la *fàcies* rural de la *fàcies* urbana.

En els aspectes humans cal dir que les infraestructures condicionen el teixit urbà en el pla morfològic i en el funcional, però també en la qualitat

² Vide *El sector primari a les Terres de l'Ebre (Una aplicació dels mètodes quantitativs)*, Ed. IDECE. Tortosa, 2012.

³ **John Maynard Keynes** (1883 - 1946), fou un economista i professor britànic de notorietat mundial. Les seves idees tingueren un gran impacte en el pensament i la política econòmica. És particularment recordat per apostar per una política governamental intervencionista, amb la qual el govern, utilitzant mesures fiscals i monetàries, ajudaria a mitigar els efectes adversos dels cicles econòmics. És reconegut com el pare de la macroeconomia moderna i les seves idees generaren una escola econòmica keynesiana i post-keynesiana.

de vida de què pugui gaudir l'individu. Són responsables, en bona part, de les circumstàncies de despoblació o de congestió existents.

Naturalment que la creació d'infraestructures suposa una despesa important. La comunitat política ha de resoldre sobre un difícil equilibri o dilema entre la creació d'equipament social (del qual les infraestructures de base són sols una part) o d'activitats directament productives, que si es contraposen entre si, globalment, en ordre a l'assignació de recursos, són coadjuvants encara des del punt de vista estrictament econòmic.

Les activitats directament productives, com l'agroforestal, es beneficien de les economies externes, la qual cosa es tradueix en una reducció dels costos. La teoria més recent destaca aquest fet, afirmant l'existència d'una relació funcional entre el cost de producció i la disponibilitat de capital social, però aquesta relació és difícilment quantificable en forma anàloga a l'establerta per a la clàssica funció de producció de la teoria microeconòmica.

És molt llarg el camí que encara hem de recórrer pel que es refereix a la creació de noves infraestructures i a l'ordenació del territori a les comarques de Catalunya. Malgrat això, i sense voler caure en l'enyorança a la qual es referia el gran poeta Martí i Pol⁴ quan deia: *Massa sovint girem els ulls enrera/l'enyor voraç ens xucla la mirada*, també és cert i és obvi que hi ha obres importants al nostre territori que ens parlen, entre les bromes i foscors d'algun desconcert present, d'un prodigiós i esplendorós passat.

⁴ **Miquel Martí i Pol** (1929 – 2003) fou un poeta, escriptor i traductor català, un dels més populars del segle XX. És l'autor d'un dels llibres poètics més venuts de la literatura catalana, *Estimada Marta* (1978). Els seus poemes parlen de la vida interior, de la lluita contra un sistema que considera injust i de la batalla contra la malaltia que l'acompanyaria durant més de trenta anys, l'esclerosi múltiple.